

Valtioneuvostolle

Osoite: PL 23, 00023 Valtioneuvosto

Asiat:	1) Pohjoismaisen saamelaissopimuksen arviointia 2) Utsjoen käräjäoikeuden tuomion 6.3.1861 tunnustaminen 3) Ehdotuksia pohjoismaisen saamelaissopimuksen korjaamiseksi vastaamaan Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsäministeriön tutkimusta ja kiinteistöjen historiallista asiakirjanäyttöä	
Viite:	Pohjoismaisen saamelaissopimus (luonnos)	
Sisältö:	1. Sopimuksen yleistä arviointia 2) Saamelaisten aineettomien oikeuksien turvaamisesta 3) Saamelaisten aineellisten oikeuksien turvaamisesta 4) Kiinteistöjen muodostumisesta hallitsijanhallinnan perusteella 5) Saamelaisten oikeuksien lainsäädännöllisestä turvaamisesta 6) Säästöjen muuttamisesta ottamalla huomioon saamelaisten alkuperäiskansaoikeudet 7) Saamelaisten perinteiseen asumiseen perustuvien tilojen kiinteistöoikeudellisen aseman huomioiminen kiinteistöjärjestelmässä 8) Lopuksi	s. 1 s. 6 s. 7 s. 13 s. 15 s. 17 s. 20 s. 27

1. Sopimuksen yleistä arviointia

Norjan, Ruotsin ja Suomen solmima pohjoismaisen saamelaissopimus on kohdennettu ihmisoikeussopimus, josta sopimusvaltiot käyttävät nimeä yleissopimus sen johdosta, että se koskee saamelaisten yleisiä oikeuksia. Yleissopimuksella sanotaan turvattavan vähimmäisoikeudet. Käsitettä ei kuitenkaan ole sopimuksessa määritelty.

Tämän yleissopimuksen turvaamat oikeudet ovat vähimmäisoikeuksia. Ne eivät estä yksittäisiä sopimusvaltioita laajentamasta saamelaisten oikeuksia tai ryhtymästä kattavampiin toimiin, eikä niiden perusteella voi rajoittaa sellaisia saamelaisten oikeuksia, jotka johtuvat muista säännöksistä tai kansainvälisistä sitoumuksista. (Pohjoismainen saamelaissopimus, Vähimmäisoikeudet 2 artikla)

Pohjoismaista saamelaissopimusta varten luotu vähimmäisoikeuden käsite ei voi tarkoittaa muuta kuin niitä YK:n julistuksen tarkoittamia oikeuksia, jotka muodostavat tarvittavan vähimmäistason alkuperäiskansan olemassaolon ja säilymisen turvaamiseksi. Julistuksen käsite ”tunnustetuista oikeuksista muodostuva vähimmäistaso” on korvattu harhaanjohtavasti käsitteellä ”vähimmäisoikeudet”.

Tässä julistuksessa tunnustetut oikeudet muodostavat maailman alkuperäiskansojen säilymisen, arvon ja hyvinvoinnin turvaamiseksi tarvittavan vähimmäistason.
(YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista, 2007, 43 artikla,)

Vaikka harhaanjohtavan käsitteen luominen olisi sopimuksen kannalta vain yksittäistapaus, niin on syytä muistuttaa YK-julistuksen periaatteista.

Tätä julistusta on tulkittava noudattaen oikeudenmukaisuuden, kansanvallan, ihmisoikeuksien kunnioittamisen, tasa-arvon, yhdenvertaisuuden, hyvän hallinnon ja vilpittömän mielen periaatteita.
(YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista, 2007, 46 artikla, 3)

Kansallisten säännösten ja kansainvälisten sitoumuksien noudattamisen periaate perustuu oikeudenmukaiseen hallintomenettelyyn. Samaan sitoumusten noudattamisen kategoriaan kuuluu tietysti myös kansallisten oikeusistuinten tuomioiden noudattaminen, sillä ei millään sopimuksella eikä oikeuksien tulkinnalla voida rajoittaa myöskään sellaisia saamelaisten oikeuksia, jotka johtuvat kansallisen oikeusjärjestyksen kanssa ristiriidattomista oikeuden tuomioista.

Pohjoismaisen saamelaissopimuksen 2. artikla tulee korjata vastaamaan YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan julistuksen sanamuotoja sekä hyvän hallinnon ja vilpittömän mielen periaatteita.

Tällä yleissopimuksella turvataan saamelaisille oikeudet, jotka muodostavat YK:n julistuksessa 2007 tunnustettujen oikeuksien tarvittavan vähimmäistason saamelaisen alkuperäiskansan säilymiseksi. Yksittäiset sopimusvaltiot voivat kansallisilla toimillaan laajentaa saamelaisten oikeuksia tai ryhtyä kattavampiin toimiin. Yleissopimuksen perusteella ei voida rajoittaa sellaisia saamelaisten oikeuksia, jotka perustuvat muihin säännöksiin, oikeuden tuomioihin tai kansainvälisiin sitoumuksiin.

Yleissopimuksen tarkoittamat saamelaisten oikeudet, jotka sisältyvät YK:n julistuksessa 2007 tunnustettujen oikeuksien muodostamaan vähimmäistasoon, käsittävät vain osan niistä YK:n julistuksen tarkoittamista yleisistä oikeuksista, joista tarvittava tunnustettujen oikeuksien vähimmäistaso muodostuu. Vähimmäistaso siis muodostuu ”alkuperäiskansoille luonnostaan kuuluvista oikeuksista”, joista erityisesti painotetaan ”alkuperäiskansojen oikeuksia maihinsa, alueisiinsa ja luonnonvaroihinsa”.

tunnustaa
kiireellisen tarpeen kunnioittaa
ja edistää alkuperäiskansoille luonnos-
taan kuuluvia oikeuksia, jotka perustuvat
niiden poliittisiin, taloudellisiin ja sosiaa-
lisiin rakenteisiin sekä kulttuureihin, hen-
gellisiin perinteisiin, historioihin ja filoso-
fioihin, ja erityisesti alkuperäiskansojen
oikeuksia maihinsa, alueisiinsa ja luon-
nonvaroihinsa,
YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista (2007)

Yleissopimuksen artiklan 3 määräys

*Saamelaisilla on oikeus säilyttää, harjoittaa ja kehittää kulttuuriaan, kieltään ja yhteiskuntaelämänsä.
(Pohjoismainen saamelaissopimus, Vähimmäisoikeudet 3 artikla)*

kertoo, että pohjoismaiden tunnustetut oikeudet, jotka muodostavat vähimmäistason, koskevat vain aineettomia yleisiä oikeuksia, vaikka YK:n julistuksessa tunnustettujen oikeuksien tarvittava vähimmäistaso käsittää myös aineellisia oikeuksia.

Pohjoismaisen saamelaissopimuksen 2 artiklan määräys siitä, että yksittäiset sopimusvaltiot voivat kansallisilla toimillaan laajentaa saamelaisten oikeuksia tai ryhtyä kattavampiin toimiin, merkitsee sitä, että valtiot voivat säätää saamelaisia varten myös erityisiä oikeuksia julistuksessa tunnustettujen yleisten oikeuksien lisäksi. Saamelaisille säädettäviä erityisiä oikeuksia eivät voi tietenkään olla sellaiset oikeudet, jotka ovat muille kansalaisille yksityisluontoisia tai kollektiivisluontoisia perustuslailla turvattuja yleisiä oikeuksia.

Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.
(17 §, Suomen perustuslaki)

Suomen perustuslain 17 §:n määräys viittaa kansalliseen tapaan tulkita yleisiä ihmisoikeuksia saamelaisten erityisinä oikeuksina, alkuperäiskansaoikeuksina. Kun tulkinta aiheutuu ilmeisen tahattomasta epäsuorasta ilmaisutavasta, niin yleissopimuksen tunnustus

*Saamelaiset ovat sopimusvaltioiden alkuperäiskansa.
(Pohjoismainen saamelaissopimus, Vähimmäisoikeudet 3 artikla)*

tulee ilmaista perustuslaissakin suoraan, joko omana säännöksenä tai ainakin eri momentissa, eikä vain epäsuorasti tunnustuksena aineettomien oikeuksien turvaamisen yhteydessä.

Yleissopimuksessa ei perustella erilliselle pohjoismaiselle ihmisoikeussopimukselle asetettua, saamelaisille luonnostaan kuuluvien oikeuksien edistämisen tarvetta eikä määritellä sopimuksen kansainvälisoikeudellista asemaa suhteessa jo olemassa oleviin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Pohjoismaisen sopimuksen laatimisen tarve ja peruste näyttävät olevan motivoitunut YK:n julistuksella alkuperäiskansojen oikeuksista (2007). Niinpä pohjoismaista saamelaissopimusta tulee tarkastella

kyseisen YK:n julistuksen realisoimisena, eikä sovelluksena, koska julistuksessa tunnustetut oikeudet yhdessä muodostavat tarpeellisen vähimmäistason.

Yleissopimuksen ensisijainen (1. artikla) tarkoitus näyttää olevan neljän valtion alueella asuvien saamelaisten aineettomien oikeuksien varmistaminen ja vahvistaminen valtion rajat ylittäväksi yhtenäiskulttuuriksi, ikään kuin tämä kollektiivinen erityisluontoinen oikeus olisi tärkein alkuperäiskansaoikeus (vrt. YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista, artikla 36), olkoonkin, että myös se kuuluu tunnustettujen oikeuksien vähimmäistasoon.

Yleissopimuksen tarkoituksena on varmistaa ja vahvistaa saamelaisten oikeudet siten, että saamelaiset voivat säilyttää, harjoittaa ja kehittää kulttuuriaan, kieliään ja yhteiskuntaelämäänsä niin, että valtionrajat häiritsevät tätä mahdollisimman vähän. (Pohjoismainen saamelaissopimus, Yleissopimuksen tarkoitus, 1 artikla)

Valtakunnan rajat ylittävä yhtenäiskulttuuri priorisoidaan lopullisesti ja asetetaan ainoaksi täytäntöön pantavaksi saamelaisten oikeudeksi artiklassa 39.

Yhteistyöllä edistetään tämän yleissopimuksen 1 artiklan mukaista tarkoitusta. Kokouksissa käsitellään tämän yleissopimuksen täytäntöönpanoa.

Artiklan 39 mukaan pohjoismaisen sopimuksen täytäntöönpano toteutetaan seuraavasti:

Norjan, Ruotsin ja Suomen saamelaisasioista vastaavat ministerit sekä näiden maiden saamelaiskäräjien puheenjohtajat kokoontuvat säännöllisesti.

Niinpä on syytä kysyä, onko pohjoismainen saamelaissopimus sellainen instrumentti, jolla edistetään saamelaisten YK:n alkuperäiskansajulistuksen kiirehtimien oikeuksien realisoimista? YK:han, pohjoismaat mukaan lukien, on tunnustanut ja vahvistanut (kansainvälisoikeudellisesti) alkuperäiskansoille oikeuden kaikkiin kansainvälisessä oikeudessa tunnustettuihin ihmisoikeuksiin, eikä vain aineettomiin oikeuksiin.

tunnustaa ja vahvistaa, että alkuperäiskansaan kuuluvilla yksilöillä on oikeus kaikkiin kansainvälisessä oikeudessa tunnustettuihin ihmisoikeuksiin ilman syrjintää ja että alkuperäiskansoilla on kollektiivisia oikeuksia, jotka ovat välttämättömiä niiden olemassaololle, hyvinvoinnille ja kokonaiskehitykselle kansoina, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista (2007)

Erillissopimuksen tarve YK:n julistuksen tarkoittamien oikeuksien toimeenpanon instrumenttina on vähintäänkin kyseenalainen, sillä onhan yksi pohjoismaisen saamelaissopimuksen osapuolista, Norja, jo ratifioinut Kansainvälisen työjärjestön (ILO) vuonna 1989 tehdyn itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan yleissopimuksen nro 169.

Saamelaissopimuksen johdannon toteamisista käy implisiittisesti ilmi, että sopimus nojaa kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, kuten Kansainvälisen työjärjestön (ILO) vuonna 1989 tehtyyn itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevaan yleissopimukseen nro 169, saamelaisten oikeuksien turvaamiseksi. Sopimuksessa ei

kuitenkaan kerrota, miltä osin se on yhteneväinen, ja miltä osin ei, jo tämän olemassa olevan Kansainvälisen työjärjestön tekemän yleissopimuksen kanssa, mutta maininta ”saamelaisten oikeudet turvataan kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa”, viittaa siihen, että pohjoismainen saamelaissopimus on saamelaisille luonnostaan kuuluvien oikeuksien tunnustamisen ja turvaamisen kannalla.

Norjan, Ruotsin ja Suomen hallitukset, jotka toteavat

...

- että saamelaisten oikeudet turvataan kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa,

...

- että Yhdistyneet kansakunnat vuonna 2007 hyväksyi alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan julistuksen, jonka puolesta nämä kolme valtiota äänesti ja jota kaikki kolme saamelaiskäräjää kannatti, ja että näiden kolmen valtion alkuperäiskansojen oikeuksia koskevalle julistukselle antama tuki toistettiin Yhdistyneiden kansakuntien alkuperäiskansojen maailmankongressin loppuasiakirjassa vuonna 2014,
- että Norja, toisin kuin Suomi ja Ruotsi, on tämän yleissopimuksen allekirjoitushetkellä ratifioinut Kansainvälisen työjärjestön (ILO) vuonna 1989 tehdyn itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan yleissopimuksen nro 169,

Jos sopimus poikkeaa jo olemassa olevista kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista, niin on aiheellista kysyä, voiko ja jos voi, niin millä perusteella pohjoismainen ihmisoikeussopimus voi poiketa Norjan, Ruotsin ja Suomen jo allekirjoittamasta ILO:n alkuperäiskansasopimuksesta nro 169, johon pohjoismainen saamelaissopimus nojaa. Kun Norja on jo tämän perustavinta laatua olevan ihmisoikeussopimuksen ratifioinut, niin Norja ei näyttäisi voivan poiketa miltään osin jo ratifioimastaan ILO-sopimuksesta. Niinpä tästä näkökulmasta katsoen käsillä olevan pohjoismaisen saamelaissopimuksen pitäisi olla luonnoltaan ILO:n alkuperäiskansasopimusta toimeenpaneva eikä vain julistuksen tapaan toteava ja muodollisesti tunnustava muiden ihmisoikeussopimusten jatkoksi.

Sopimuksen toteavan ja tunnustavan luonnon takia saamelaissopimuksen johdannosta ei käy ilmi, eikä muustakaan sopimuksen sisällöstä, että pohjoismaat olisivat aidosti sitoutuneet tällä sopimuksella turvaamaan saamelaisten oikeudet jo olemassa olevien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten edellyttämällä tavalla tai edes laatimansa saamelaissopimuksen edellyttämällä tavalla.

Sopimuksen ratifioimisen ja täytäntöönpanon kannalta valtioiden sitoutumisen ilmaisematta jättämistä voidaan pitää perustavaa laatua olevana puutteena ja sopimusta siksi epäuskottavana YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan julistuksen täytäntöönpanoa toteuttavana välineenä.

YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista suojelee ja edistää alkuperäiskansojen ja niihin kuuluvien yksilöiden oikeutta nauttia täysimääräisesti ihmisoikeuksista ja perusvapauksista. Julistus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa syyskuussa 2007 143 jäsenvaltion tuella. Myös Suomi on allekirjoittanut julistuksen ja sitoutunut sen toimeenpanoon. Sen sijaan Suomi ei ole ratifioinut maailman työjärjestön ILO:n piirissä tehtyä yleissopimusta numero 169, joka edellyttää osapuolivaltioilta erityistoimia alkuperäiskansojen jäsenten, instituutioiden, omaisuuden, kulttuurien ja ympäristön suojelemiseksi. (YK-liiton tiedote, 19.11.2012)

YK-liiton tiedotteen 19.11.2012 mukaan Suomi on hyväksynyt YK:n julistuksen alkuperäiskansojen oikeuksista 2007 ja sitoutunut sen toimeen panemaan. YK-liiton käsitys Suomen sitoutumisesta on ristiriidassa pohjoismaisen saamelaissopimuksen kanssa. Pohjoismaisen saamelaissopimuksen uskottavuuden kannalta sitoutumisen tai

sitoutumattomuuden julki tuominen olisi välttämätöntä. Jos pohjoismailla on tarkoitus sitoutua ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanoon YK:n julistuksen motivoimana, niin sopimuksen johdantoon tulee uskottavuuden takia lisätä sitoutumisesta kertova ilmaus esim. seuraavanlaisesti:

...
tunnustavat kieltä ja kulttuuria koskevien oikeuksien osalta saamelaiskäräjien aktiivisen roolin neuvotteluissa ja niiden osallistuminen niihin ja jotka huomioivat että näiden kolmen valtion saamelaiskäräjät ovat osaltaan hyväksyneet yleissopimuksen, sitoutuvat määrittelemään ja toimeenpanemaan alkuperäiskansaoikeudet Yhdistyneiden kansakuntien vuonna 2007 hyväksymän alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan julistuksen pohjalta ja tässä tarkoituksessa ovat sopineet seuraavasta pohjoismaisesta saamelaissopimuksesta.

2) Saamelaisten aineettomien oikeuksien turvaamisesta

Alkuperäiskansojen oikeudet, niin kuin muidenkin ihmisoikeudet, ovat aineettomia oikeuksia ja aineellisia oikeuksia. Aineettomat oikeudet ovat kieltä, kulttuuria ja omaehtoista hallintoa koskevia oikeuksia, ja ne ovat saamelaissopimuksen johdannossa tunnustettuna epäsuorasti ”kulttuurin, saamen kielen ja saamelaisten yhteiskuntaelämän perustana”.

Sopimuksen lähtökohtana on aineettomien oikeuksien vahvistamisen ja lujittamisen tavoite itsemääräämisoikeuden nojalla,

tavoitteena on vahvistaa ja lujittaa saamelaista kulttuuria, saamen kieliä ja saamelaisten yhteiskuntaelämää, saamelaisen kansan itsemääräämisoikeuden nojalla.

Suomessa saamelaisten itsemääräämisoikeus on aineettomien oikeuksien osalta jo turvattu perustuslain tasoisesti itsehallintolailailla, saamelaiskäräjälailla. Sopimuksen lähtökohtana oleva tavoite on jo vahvistettu ja lujitettu niin kuin se kansallisessa oikeusjärjestelmässä on mahdollista. Niinpä siitä syystä saamelaiset, allekirjoittanut mukaan lukien, ovat voineet valita edustajiston, saamelaiskäräjät, valvomaan ja realisoimaan kieleen, kulttuuriin ja yhteiskuntaelämään kuuluvia oikeuksiaan.

Saamelaiset ovat luottaneet siihen, että saamelaiskäräjät on huolehtinut aineettomista oikeuksista saamelaissopimusta laadittaessa ja toki luottavat myös siihen, että saamelaiskäräjät huolehtii aineettomista oikeuksista sopimusta toimeenpantaessakin. Luottamus saamelaiskäräjiin itsemääräämisoikeuden toteuttajana ei siitäkään huolimatta horju, vaikka sopimuksessa tunnustetaan vain saamelaiskäräjien ”aktiivinen rooli neuvotteluissa ja osallistuminen niihin”, mikä on ristiriidassa itsehallintoa korostavan saamelaiskäräjälain kanssa.

Huolestuttavana saamelaisten oikeuksien kiireellisen toimeenpanon kannalta voidaan pitää neuvotteluosapuolten jämähtämistä saamelaismääritelmään. Oikeusministeriön Lapinmaan maa-oikeudet –tutkimuksen mukaan ”Kalastustilat olivat kaikki kalastajasaamelaisten perustamia”, jolla voitaisiin perustella ”kielensä menettäneiden” saamelaisuus asiakirjanäytöllä, asettamatta mummon tai isoisän saamen kielen taitoa kyseenalaiseksi.

3) Saamelaisten aineellisten oikeuksien turvaamisesta

Pohjoismaisessa saamelaissopimuksessa ei ole tunnustettu eikä asetettu tavoitteeksi saamelaisten aineellisten oikeuksien, maa(- ja vesialueen käyttö)oikeuksien vahvistamista ja lujittamista. Aineellisten ihmisoikeuksien turvaamisen suhteen ILO:n alkuperäiskansasopimuksen nro 169 artikla 14 on oleellinen, sillä kyseinen artikla määrittelee aineelliset oikeudet, perustelee ne ja kertoo vielä millä tavalla oikeudet on täytántöön pantava. Artikla kertoo myös erimielisyyksien ratkaisemisen tavan.

Saamelaisten ja Suomen valtion välinen aineellisia oikeuksia koskeva, valtion hallintoviranomaisten vaikenemalla syrjään siirtämä erimielisyys, koskee oikeuden tuomioilla vahvistettuihin saamelaisten kiinteistöihin kohdistettuja epäoikeudenmukaisia isojakotoimituksia, joiden nojalla saamelaisten kiinteistöjen aineellinen sisältö on rekisteröity toisin kuin kiinteistöjen perustamiskirjat edellyttävät ne rekisteröitäväksi. Isojakotoimitukseen perustuva kiinteistön rekisteröinti on johtanut saamelaisten maa-oikeuksien kaventamiseen ja eväämiseen.

ILO-sopimuksen artiklan 14 määräykseen ”Governments shall ...” perustuvat YK:n alkuperäiskansaoikeuksia koskevan julistuksenkin kiirehtimät erityisesti edistettävät oikeuksien realisoimisvelvoitteet. Perimmäinen kysymys onkin, tuleeko saamelaisten maa-oikeudet realisoida kiinteistön perustamiskirjan perusteella vai isojakotoimituksen rekisteröinnin perusteella.

tunnustaa kiireellisen tarpeen ... edistää ...
erityisesti alkuperäiskansojen
oikeuksia maihinsa, alueisiinsa ja luonnonvaroihinsa

YK:n alkuperäiskansajulistus edellyttää kiirehtimisellään toimeenpanoa eikä suinkaan uutta ihmisoikeussopimuksen tapaista sopimusta jo olemassa olevien sopimusten jatkoksi tai tilalle. Norjan jo ratifioiman ILO:n alkuperäiskansasopimuksen nro 169 mukaan hallitusten (Governments) pitää (shall) tunnustaa ja turvata saamelaisille sekä omistajanhallintaan (The rights of ownership ... the lands which they traditionally occupy) että asujanhallintaan (which they have traditionally had access for their subsistence and traditional activities) perustuvat oikeudet maihinsa, alueisiinsa ja luonnonvaroihinsa.

Article 14/ C169 - Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169)

1. The rights of ownership and possession of the peoples concerned over the lands which they traditionally occupy shall be recognised. In addition, measures shall be taken in appropriate cases to safeguard the right of the peoples concerned to use lands not exclusively occupied by them, but to which they have traditionally had access for their subsistence and traditional activities. Particular attention shall be paid to the situation of nomadic peoples and shifting cultivators in this respect.
2. Governments shall take steps as necessary to identify the lands which the peoples concerned traditionally occupy, and to guarantee effective protection of their rights of ownership and possession.
3. Adequate procedures shall be established within the national legal system to resolve land claims by the peoples concerned.

Norjan jo ratifioimasta alkuperäiskansasopimuksesta poiketen pohjoismainen saamelaisopimus tunnustaa vain valtion ”erityisen vastuun... turvata todellinen mahdollisuus... saada tunnustettua ja tuomiolla vahvistettua maa-alueoikeudet”, kuten johdannossa esitetystä tunnustuksesta käy ilmi.

– että valtioilla on erityinen vastuu, saamelaisten perinnäistapoja kunnioittaen, turvata saamelaisille todellinen mahdollisuus saada kansallisen oikeusjärjestelmän kautta tunnustettua ja tuomiolla vahvistettua luodut maa-alueoikeudet alueillaan,

Saamelaisopimuksessa esitetty maa-alueoikeuksia koskeva tunnustus on epärehellinen, harhaanjohtava ja ristiriidassa ILO-sopimuksen nro 169 kanssa, jonka Norja on jo ratifioinut. YK:n alkuperäiskansajulistuksen tarkoittamasta, aineellisia oikeuksia koskevasta kohdasta motivoituvan saamelaisten oikeuksien turvaamisen tulee tapahtua historiallisen asiakirjanäytön mukaisesti.

Ilmaus ”... saada kansallisen oikeusjärjestelmän kautta tunnustettua ja tuomiolla vahvistettua luodut maa-alueoikeudet alueillaan” viittaa tarkoitukseen vahvistaa jo vahvistetut maa-alueoikeudet uudelleen, mikä on vastoin oikeudellista käytäntöä. Niinpä saamelaisten, oikeuden tuomioilla 1800-luvulla vahvistetut maa-alueoikeudet on Suomen valtion tunnustettava ”oikeusjärjestelmän kautta”, sillä uusille oikeuksien tuomioilla vahvistamiselle ei ole juridista oikeutusta, niin kuin ei ole jo annettujen tuomioiden kiistämisellekään. Kun yleissopimuksen tarkoittamien maa-alueoikeuksien tunnustamisen tulee perustua saamelaisten juridisesti kiistämättömiin tilojen perustamisasiakirjoihin ja oikeuden tuomioihin, niin sopimuksen edellä esitetty ilmaus tulee korjata muotoon:

– että valtiot tunnustavat saamelaisten maa-alueoikeudet historiallisen asiakirjanäytön mukaisesti ja sitoutuvat turvaamaan saamelaisille tämän sopimuksen toimeenpanon kautta historialliseen asiakirjanäyttöön perustuvat ja oikeuden tuomioilla vahvistetut maa-alueoikeudet alueillaan,

Saamelaisilla maanomistajilla ei ole etujärjestöä, jonka toimivalta perustuisi omistajanhallinnan osalta kollektiiviseen hallinnointiin, sillä aineellisista maa-alueoikeuksista neuvottelemisen ja sopimisen eivät kuulu minkään lain nojalla saamelaiskäräjien toimivallan eivätkä minkään muunkaan saamelaisen tai edes alueellisen organisaation toimivallan piiriin. Etujärjestön puuttumisesta johtuen jokainen saamelainen maanomistaja on maan tapaan omistamansa alueen osalta sopimisen subjekti.

Pohjoismaista saamelaisopimusta on valmisteltu ei-julkisen prosessin kautta. Sen johdosta maanomistajilla ei ole ollut mahdollisuutta esittää sopimukseen otettavaksi sellaista hallituksen esityksen (HE 264/2014) tarkoittamaa kiinteistöoikeudellista instrumenttia, jolla maa-alueoikeudet turvattaisiin sitovasti sen mukaan kuin ne ovat jo 1800-luvulla oikeusistuimen tuomion vahvistamalla talojen perustamiskirjoilla laillisesti turvattu.

Hallituksen esityksen (HE 264/2014) tarkoittamaa kiinteistöoikeudellista instrumenttia tarvitaan isojakotoimituksissa harjoitetun epäoikeudenmukaisen kohtelun takia. Kun maa-alueita koskevasta isojakotoimituksesta ei voinut valittaa, ja kun isojakotoimitus rekisteröitiin ilman asianmukaista oikeuskäsittelyä, niin isojakon maa-alueita koskeva rekisteröinti ei perustu oikeuden tuomioihin.

Riita-asioiden lainkäytön sääntely,
täydennettynä eräiltä osin kiinteistönmuodostamislain
mukaisella toimitus- ja lainkäyttömenettelyllä
muodostaa riittävän sääntelyn.
HE 264/2014, sivu 44

Kun isojakotoimituksissa saamelaisten oikeuden tuomioilla vahvistettuja talojen perustamiskirjoja ei otettu huomioon, niin maanmittauksen hallintoviranomaiset merkitsivät kiinteistörekisteriin saamelaisten kiinteistöjen rajat ja tilukset sen mukaan kuin toimitusmiehet olivat maa-alueita pyykittäneet, eivätkä sen mukaan kuin ne olivat talojen perustamiskirjoissa määritetty.

Saamelaisten talojen kiinteistöoikeudellista asemaa maakirjassa rekisteröitynä tilana maanmittarit eivät ottaneet huomioon eivätkä myöskään saamelaisten perustuslaillista oikeusasemaa maanomistajina.

- että saamelaisen tulevaa oikeusasemaa vahvistettaessa erityisesti otetaan huomioon, että historian saatossa saamelaisia ei ole kohdeltu yhdenvertaisena kansana ja että heitä on tuolloin kohdeltu epäoikeudenmukaisesti

Epäoikeudenmukaisen kohtelun korjaamiseksi hallituksen esityksessä HE 264/2014 on jo ilmeisesti kaavailtu kiinteistönmuodostamislain mukaisella toimitus- ja lainkäyttömenettelyllä ratkaistavaksi maita koskevat vaatimukset ” the national legal system to resolve land claims”.

ILO:n alkuperäiskansasopimuksen nro 169 artikla 14 edellyttää kuitenkin valtioiden olevan aktiivisia korjattaessaan epäoikeudenmukaisen kohtelun takia syntyneitä maa-oikeusongelmia. Siispä kun Norjan, Ruotsin ja Suomen keskinäinen sopimus loukkaa kolmannen osapuolen (saamelaisten kiinteistöjen) oikeuden tuomiolla vahvistettua kiinteistöoikeudellista oikeusasemaa ja saamelaisten maanomistajien omistajanhallintaan (immission, haltijakiinne) perustuvaa perustuslaillista oikeusasemaa, niin oikeudenloukkaukset tulee välttää täytäntöönpanomenettelyllä.

Saamelaisten maa-oikeuksien perustuessa oikeuden tuomioon ei pelkkä kiinteistön omistajan kuuleminen sopimuksesta riitä täyttämään hallintomenettelyn laillisuusperiaatetta. Siksi relevanttien oikeuden tuomioiden tunnustaminen täytäntöönpanomenettelyssä on se menettely, jolla epäoikeudenmukainen kohtelu vältetään.

Täytäntöönpanomenettelyt

1. Sopimuspuolten tuomioistuinten täytäntöönpanokelpoiset päätökset samoin kuin sopimuspuolten laitosten tai viranomaisten sosiaalivakuutuksen vakuutusmaksuja ja muita vaatimuksia koskevat täytäntöönpanokelpoiset asiakirjat tunnustetaan toisen sopimuspuolen alueella.
2. Tunnustamisesta saa kieltäytyä vain, jos se on sen sopimuspuolen oikeusjärjestyksen vastaista, missä päätös tai asiakirja olisi pantava täytäntöön.
3. Täytäntöönpanomenettelyssä noudatetaan lainsäädäntöä, joka koskee sen sopimuspuolen sellaisten päätösten ja asiakirjojen täytäntöönpanoa, jonka alueella täytäntöönpano tapahtuu. Päätös tai asiakirja on varustettava sen täytäntöönpanokelpoisuutta koskevalla todistuksella (täytäntöönpanolauseke).
4. Sopimuspuolen laitoksen erääntyneitä vakuutusmaksuja koskevilla saatavilla on toisen sopimuspuolen täytäntöönpanossa sekä konkurssi- ja akordimenettelyssä sama etuoikeus kuin vastaavilla saatavilla tämän sopimuspuolen alueella.

Olen jo aikaisemmin vaatinut ja vaadin edelleenkin valtioneuvostoa tunnustamaan täytäntöönpanomenettelysäännöksen edellyttämällä tavalla Utsjoen käräjäoikeuden päätöksen 6.3.1861, jolla Qvadniljokka nybyggen kiinteistötoimitus 26.9.1860 on vahvistettu. Vastaavanlainen asiakirjanäyttö lienee Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja vesialueoikeudet-tutkimuksen (2006) perusteella lähes 20 kalastajatilasta uudistilaksi mukautetulla kiinteistöllä Utsjoen kunnassa.

Saamelaisten, niin kuin muidenkin, maa- ja vesialueen käyttöoikeudet määräytyvät kiinteistön muodostamiskatselmuksessa. Pohjoismainen saamelaisopimus kuvailee saamelaisten kiinteistön muodostamista tavalla, joka on ristiriidassa asiakirjanäytön kanssa.

saamelaiset – kuten muut – ovat voineet luoda sekä omistus- että käyttöoikeuksia niin henkilökohtaiselta kuin kollektiiviselta pohjalta

Sopimuksessa on otettu käyttöön harhaanjohtava ”kiinteistön muodostamisen” tapa, ”ovat voineet luoda omistus- ja käyttöoikeuksia” ikään kuin saamelaisten maa- ja vesialueoikeudet eivät perustuisi maakaaren 1734 muotomääräysten, kuten perintöön perustuvan saannon, mukaisesti yksityisestä tilapohjaisesta omistuksessa olevasta veromaasta muodostettuun kiinteistöön. Käytetty ilmaus ”luoda omistus- ja käyttöoikeuksia” on ristiriidassa saamelaisten kiinteistöjen muodostamista koskevan asiakirjanäytön ja Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja vesialueoikeudet-tutkimuksen kanssa.

Lapinveromaat olivat primaaristi haltijoidensa yksityisessä, perinnöllisessä omistuksessa. (Oikeusministeriö (2006), Lapinmaan maa- ja vesialueoikeudet, s. 5)

Saamelaisten kiinteistöt, kuten muidenkin, on muodostettu kiinteistötoimituksilla, joita ovat olleet saamelaisten veromaista muodostettujen kalastustilojen katselmukset ja kalastustilojen kruunun uudistilajärjestelmään mukauttamistoimitukset (vrt. Oikeusministeriö, 2006). Kiinteistökatselmukset on asianmukaisesti vahvistettu oikeudessa. Siis kun saamelaiset eivät ole itse ”luoneet” eikä kenenkään toimesta ole ”luotu” saamelaisille maa- ja vesialueoikeuksia, niin harhaanjohtava ilmaisu ”luoda omistus- ja käyttöoikeuksia” tulee korjata vastaamaan kiinteistöjen perustamiskirjojen asiakirjanäyttöä ja Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja vesialueoikeudet-tutkimuksen (2006) oikeushistoriallista asiakirjanäyttöä.

Saamelaisopimuksessa käytetty toteama

- että saamelaiset – kuten muut – ovat voineet luoda sekä omistus- että käyttöoikeuksia niin henkilökohtaiselta kuin kollektiiviselta pohjalta,

tulee korjata vastaamaan historiallista asiakirjanäyttöä:

- että saamelaisille on muodostettu lapinveromaista kalastustiloja ja uudistiloja , joiden perustamiskirjoista käyvät ilmi yksityisluontoiset omistajanhallintaan perustuvat maa- ja vesialueen käyttöoikeudet

Lapinveromaat jäivät 1740-luvulta lähtien pois oikeuskäytännöstä, hallinnosta ja lainsäädännöstä lukuun ottamatta Inaria ja Utsjokea, joissa lapinveromaita muutettiin kalastus- ja uudistiloiksi pitkälle 1800-luvulle. Saamelaisten oikeusaseman kannalta oli keskeistä, ettei veromaita heiltä otettu pois, vain niiden status muuttui kun ne mukautettiin kruunun uudistilakäytäntöön. Uudistiloja perustettiin myös muodostuvasta kruunun liikamaasta, näin erityisesti 1800-luvulla. (Oikeusministeriö (2006), Lapinmaan maa- ja vesialueoikeudet, s. 6)

ja vastaamaan kollektiivisluontoisen asujanhallinnan (yhteinen käyttöoikeus ... vain oman lapinkylän asukkailla) historiallista asiakirjanäyttöä

tunnustetaan

- että saamelaisilla on historiallista asiakirjanäyttöä asujanhallintaan perustuvista oikeuksista sillä alueella, joka ei ole heidän yksinomaista aluetta, mutta jota he ovat voineet käyttää elannon hankkimiseen ja perinteisiin toimiin.

Pohjoismaisessa saamelaissopimuksessa käytetty sanamuoto ”käyttöoikeus” ei vastaa ILO:n alkuperäiskansasopimuksen ilmaisua ”asujanhallintaan perustuva maa-oikeus” (the right of the peoples concerned to use lands not exclusively occupied by them, but to which they have traditionally had access for their subsistence and traditional activities) sen mukaan kuin se todistetaan Oikeusministeriön Lapinmaan maa-oikeudet-tutkimuksella.

Ei voida osoittaa, että Kemin ja Tornion Lapeissa lapinkylällä olisi ollut kollektiivista omistusoikeutta kylän maihin. Lapinveromaat olivat primaaristi haltijoidensa yksityisessä, perinnöllisessä omistuksessa. Lapinveromaan omistaminen edellytti lapinkylän asuinjäsenyyttä ja veronmaksua. Lapinkylän asukkaat omistivat yhteisesti vain lähinnä majavanpyynnin. Lapinkylän rajojen sisällä oleviin ”ei kenenkään” – maihin oli **yhteinen käyttöoikeus** (pyynti, niityt ym.) **vain oman lapinkylän asukkailla**. Sekä saamelaisista että suomalaisista uudistilaan lapinkylän alueelle luvan saaneista ja sen perustaneista tuli myös lapinkylän jäseniä. Kihlakunnankäräjät ratkoivat jo 1600-luvulla pääsääntöisesti omistus- ja rajariidat sekä lapinveromaista että lapinkyläliien välillä. (Hiltunen, Enbuske). (Oikeusministeriö (2006), Lapinmaan maa-oikeudet, s. 5)

Ilmauksella ”– että yleissopimus turvaa mutta ei muuta luotuja oikeuksia saamelaisalueilla” lienee viitattu epäsuorasti siihen juridisesti perusteettomaan, Johannes Helanderin laatimassa Tenojoen kalastusoikeuksia koskevassa selvityksessä (1985) ja vireillä olevassa Tenojoen kalastussopimuksessa (2016) vastoin parempaa tietoa esitettyyn luuloon, että ”Tenojokilaakson tilat ovat muodostuneet isojaoissa kruunun uudistiloista”. Asiakirjanäytön, talonkirjojen ja isojaon verollepanopäätöksen, perusteella luulo ei pidä paikkaansa, sillä luulo on ristiriidassa asiakirjanäytön kanssa.

Asiakirjoista käy ilmi, että saamelaisten kalastustilat mukautettiin uudistiloiksi kruunun uudistilakäytäntöön kiinteistökatselmuksella ja isojaoissa nämä uudistilat merkittiin uudella kiinteistötunnuksella samaan maakirjaan tiluksien pyykittämisen perusteella. Ilmaus antaa virheellisen ja harhaanjohtavan mielikuvan siitä, että saamelaisille olisi ”luotu oikeuksia”.

Siitä huolimatta, että ilmauksella

– että yleissopimus turvaa mutta ei muuta luotuja oikeuksia saamelaisalueilla

ei ole asiakirjanäyttöön eikä säädöksiin perustuvaa relevanttia vastinetta, niin tulee ilmaus kuitenkin korjata vastaamaan tarkoituksensa mukaista relevanttia asiakirjanäyttöä:

- oikeuden tuomioilla vahvistetut tilojen perustamiskirjoissa aineellisesti määritetyt yksityisluontoiset omistajanhallintaan perustuvat maa-oikeudet pysytetään kuten myös asujanhallintaan perustuvat kollektiivisluontoiset maa-oikeudet sen mukaan kuin ne on Oikeusministeriön Lapinmaan maa-oikeudet-tutkimuksella todistettu.

Saamelaisten perinteinen asuminen perustuu elannon hankkimiseen metsästäällä, kalastamalla ja pienimuotoisella kotiporonhoidolla. Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsätalouden tutkimukseen (2006) kuuluvassa Tarja Nahkiaisojan osaraportissa on todettu, että veromaiden perillisinä kalastustilat edustavat saamelaisten perinteistä asumista.

3. Saamelaisten kalastustilat (fiskare- tai lappfiskareläge)

3.1. Inarin ja Utsjoen kalastustilat – perinteisen asumismuodon perilliset

...

Kalastustilat olivat kaikki kalastajasaamelaisten perustamia. Sekä Inarissa että Utsjoella kalastuspaikkaan kuuluivat asuinpaikat (*boplats*), niityt (*ängslägenhet*) ja kalavedet (*fiskevatten*).

Tarja Nahkiaisoja (2016), Asutus ja maankäyttö Inarissa ja Utsjoella 1700-luvun puolivälistä vuoteen 1925 (OMJU_2006_7_Asutus_ja_maankaytto), sivut 58-59

Saamelaisten harjoittaman maankäytön perusteen osalta saamelaissopimus on harhaanjohtava, sillä saamelaisten veromaiden ja kalastustilojen maa- ja vesialueiden käyttö ei perustu kulttuurin harjoittamiseen, vaan yksiselitteisesti elannon hankkimiseen. Niinpä sopimuksen tunnustus

tunnustavat

- että saamelaisilla on oltava mahdollisuus käyttää maata ja vettä saamelaisen kulttuurin, saamen kielen ja saamelaisten yhteiskuntaelämän perustana,

tulee korjata vastaamaan Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsätalouden tutkimuksen (2006) historiallista asiakirjanäyttöä ja kirjoitettava muotoon:

tunnustavat

- että saamelaisilla on historialliseen asiakirjanäyttöön perustuva oikeus käyttää perinteiseen asumiseen kuuluvia maa- ja vesialueita elannon hankkimiseen, sekä kulttuurin, saamen kielen ja saamelaisten yhteiskuntaelämän perustana,

Elannon hankkimista tarkoittavan muodollisen ilmaisun eli elinkeinon tai ammatin harjoittamisen perusteella on muodostettu poronhoitoalueelle kiinteistöjä poronhoitoelinkeinoja harjoittavien suomalaisten lisäksi myös saamelaisille, porotilalain (590/1969) nojalla ja luontaiselinkeinoja harjoittaville luontaistilalain (610/1984) nojalla. Porotilojen ja luontaistilojen olemassaolo ei perustu perinteiseen asumiseen, vaan ammatin tai elinkeinokulttuurin harjoittamiseen, joka kulttuuri ei ole saamelaisten yksinomaista kulttuuria Suomessa.

Porotilojen ja luontaistilojen elinkeinokulttuurisidonnaisuuden takia saamelaiskäräjät voi edustaa näiden kiinteistöjen omistajia maa- ja metsätalouden tutkimyksissä. Maarekisteriysiköinä nämä kulttuuriperusteiset tilat eivät kuulu lohkokuntiin, jotka on vesirajankäynnin yhteydessä luokiteltu vesioikeudellisiksi kyliksi ja muodostettu 1990-luvulla viranomaisoimituksilla kiinteistöinä ja merkitty kiinteistörekisteriin rekisteriysiköinä.

4) Kiinteistöjen muodostumisesta hallitsijanhallinnan perusteella

Oikeushistoriallisesti vesioikeudellisten kylien muodostaminen kollektiivisina lohkokuntina ei vastaa Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet-tutkimuksen (2006) tuloksia.

Ei voida osoittaa, että Kemin ja Tornion Lapeissa lapinkylällä olisi ollut kollektiivista omistusoikeutta kylän maihin. Lapinveromaat olivat primaaristi haltijoidensa yksityisessä, perinnöllisessä omistuksessa. (Oikeusministeriö (2006), Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet, s. 5)

Lohkokuntien määrääminen, määrittelemine vesioikeudellisina kylinä ja niiden rekisteröiminen omistajanhallintaan perustuvina rekisteriyksiköinä on ristiriidassa oikeushistoriallisen asiakirjanäytön kanssa, johon Oikeusministeriön maa- ja metsäoikeudet-tutkimus perustuu. Kun vesioikeudellisten kylien muodostaminen maarekisteriyksiköinä tarkoittaa talojen perustamiskirjojen mukaisten yksityisten kalavesien ja vesilain mukaisten rannan omistukseen perustuvien vesialueiden kollektivoimista, niin viranomaistoimituksena perustetut lohkokuntakiinteistöt ovat selvästi perustuslain omaisuuspuolustuksen vastaisesti muodostettuja.

KIINTEISTÖREKISTERIOTE 13.11.2012
 890-403-876-4 OUTAKOSKEN LOHKOKUNTA

Sivu 1 (15)

Yhteinen vesialue	Rekisteröity 11.09.1991	
Kiinteistötunnus:	890-403-876-4	Kokonaispinta-ala (ha): 695,3
Kunta:	Utsjoki (890)	
Sijaintialue:	OUTAKOSKI (403)	Vesipinta-ala (ha): 695,3
Ryhmä:	VESIALUEET (876)	Arkistoviite: 1:117-
Nimi:	OUTAKOSKEN LOHKOKUNTA	Palstoja: 39
Osakaskunnan yhteyshenkilö: Niittyvuopio Heikki Johannes, Inarjontie 1228a, 99950 KARIGASNIEMI Tieto perustuu osakaskunnan ilmoitukseen. Osoitetietoja ajantasaistetaan väestötietojärjestelmästä.		

Muodostumistiedot
 Kiinteistötoimitus tai viranomaispäätös:
 Rekisteröity: 11.09.1991

Lohkokuntien vesialueiden hallinta ei perustu saantoon, jota omistajanhallinta edellyttäisi, vaan viranomaispäätökseen. Lohkokuntien vesialueiden hallinta voi perustua vain hallitsijanhallintaan, sikäli kuin maanomistajat ovat siihen antaneet suostumuksensa.

Isojakotoimitukseen liittyvän asiakirjanäytön perusteella valtion kiinteistöt on taas muodostettu viranomaistoimituksena niistä maa-alueista, jotka on jätetty isojaoissa merkitsemättä kiinteistörekisteriin taloihin kuuluvina maa-alueina, vaikka nämä maa-alueet on oikeuden tuomiolla saamelaisten kiinteistöihin kuuluvina vahvistettu. Valtion kiinteistöihin on määritetty toki myös maa-alueita, jotka olivat lapinkylien yhteiskäytössä olevia maita eli yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella olevaa maata.

Paikalliset tuomioistuimet ja virkamiehet pitivät saamelaisten veromaiden omistusta perintöluontoisena aina 1740-luvulle asti. (JOONA). Yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella olevaa maata alettiin kuitenkin lainsäädännössä (1683, 1734) pitää kruunun maana. Vuoden 1734 lain maankaari ei hyväksynyt enää ylimuistoista nautintaa maanomistuksen perustaksi jakamattomissa metsissä, jollaiseksi almenningiksi myös Lappi valtiovallan kannan mukaan nähtiin. (Oikeusministeriö (2006), Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet, s. 6)

Oikeusministeriön tutkimus osoittaa, että lapinkylän yhteismaiden käyttöoikeus oli asujanhallintaan perustuva oikeus, lapinkylän ulkopuoliset poissulkeva maa(- ja vesialueen käyttö)oikeus. Tämän lapinkylien asukkaille kuuluneen asujanhallintaan perustuvan oikeuden valtio on ottanut omistajanhallintaan perustuvana oikeutena, ilmeisesti 1990-luvulla viranomaistoimituksella, kun valtion kiinteistöjä on muodostettu.

Lapinkylän rajojen sisällä oleviin ”ei kenenkään” –maihin oli yhteinen käyttöoikeus (pyynti, niityt ym.) vain oman lapinkylän asukkailla. (Oikeusministeriö (2006), Lapinmaan maa- ja vesioikeudet, s. 5)

Valtion ”maanomistusoikeus” ei perustu saantoon, vaan viranomaistoimitukseen, jolla hallitsijanhallintaan perustuva maankäyttöoikeus on muutettu omistajanhallintaan perustuvaksi oikeudeksi rajanaapureita kuulematta eli sallimatta saamelaisten osoittaa valtiota parempaa hallintaoikeutta alueen maa- ja vesialueisiin. Hallitsijanhallintaa perustellaan Kustaa Vaasan julistuksella, jonka perusteella yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella olevaa maata pidettiin kruunun maana.

Sen sijaan maakirjaan ei viety disponoimattomia kruunun maa-alueita ja metsiä, jotka nimenomaan olivat Lapissa mittausten ja rajankäyntien puuttuessa jakamattomia. (Oikeusministeriö (2006), Lapinmaan maa- ja vesioikeudet, s.24)

Maakirjaa alettiin pitää 1800-luvun puolivälissä. Kun kruunun maita, jotka olivat kiinteistöoikeudellisesti järjestämättömiä maita, ei merkitty maakirjaan, niin se perustui siihen, että valtiolla ei ollut omistajanhallintaan rinnastuvaa oikeutta yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella olevaan maahan, vaan hallitsijanhallintaan perustuva maankäyttöoikeus eli taloudellisen hyödyntämisen oikeus omaehtoisien lainsäädännön nojalla ja oikeus jakaa (asutusreglementti 1749) tätä ei-kenenkään maata uudistiloina alueen asuttamista varten.

Suomen hallitusmuoto (tasavalta/tasavallan perustuslaki) ei oikeuta hallitsijanhallinnan muuttamista omistajanhallinnaksi ja viranomaistoimituksena suoritettua valtion kiinteistöjen muodostamiset ovat siitä syystä ristiriidassa valtiosäännön kanssa.

Perusoikeuksien subjektina eli niitten nauttimiseen oikeutettuina henkilöinä ovat ihmiset eli luonnolliset henkilöt. Oikeushenkilöillä ei ole siis itsenäisiä perusoikeuksia. Ne voivat kuitenkin saada perusoikeuksien suojaa, kun yksilö toteuttaa perusoikeuttaan yhteisön kautta. Esimerkiksi osakeyhtiön omaisuus on suojattu, sillä tämä varallisuus on välillisesti osakeyhtiön omistajana olevien ihmisten omaisuutta ja välttämätöntä omistajien elinkeinovapauden harjoittamiselle.

Valtiolla on ollut Kustaa Vaasan julistuksen tarkoittama hallitsijanhallintaan perustuva maa- ja vesialueen käyttöoikeus niihin alueisiin, jotka ovat olleet yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella olevaa aluetta. Kun isojaoissa kuitenkin yksityiseen tilapohjaiseen omistukseen kuulunutta saamelaisten maata on jätetty valtion hallitsijanhallintaan ilman saantoa ja asiaankuuluvia kiinteistötoimituksia ainakin Utsjoella toimittamatta, niin on oikeudenmukaista, että isojakotoimitusta jatketaan maa-alueiden osalta toimituksella, joka on isojakolain 12 §:n tarkoittama isojakotoimituksen täydellisesti loppuunsaattaminen.

5) Saamelaisten oikeuksien lainsäädännöllisestä turvaamisesta

Kiinteistölainsäädäntöön perustuvilla maanomistusta koskevilla kanteilla ei ole ”toimittamatta jätettyjen kiinteistötoimitusten” takia saamelaisilla

”todellista mahdollisuutta saada kansallisen oikeusjärjestelmän kautta tunnustettua ja tuomiolla vahvistettua maa-oikeuksia”.

Tämän ovat todenneet myös professorit Veikko Hyvönen ja Arvo Vitikainen.

Kiinteistönmääritystoimitus ei ilmeisesti ole oikea foorumi asian ratkaisemiseksi, koska toimivaltaa koskevan pääsäännön mukaan omistajakanteet ja saannonmoitekanteet on ratkaistava yleisessä alioikeudessa (katso Hyvönen 2001, s. 588-590).

(Arvo Vitikainen, Maanmittaus 85:85 (2010), Mistä on kysymys Ylä-Lapin maanomistusongelmassa?)

Saamelaisten oikeuden tuomiolla vahvistettujen maa-alueiden jättäminen isojaossa rekisteröimättä saamelaisten kiinteistöihin kuuluvina maa-alueina on taas kiinteistörekisterilain alaan kuuluva ”viranomaistoimitus”, johon muutosta ei voida hakea omistajakanteella tai saannonmoitekanteella, vaan kiinteistöjärjestelmään syntyneen ristiriidan oikaisemisvaatimuksella.

Rekisterimerkinnän korjaamisvaatimuksella taas ei voi saada epäoikeudenmukaiseen isojakotoimitukseen oikaisua, sillä rekisterimerkintään vastaa aina rekisteröityä kiinteistötoimitusta. Niinpä ainoaksi keinoksi jää isojakotoimituksen purkaminen, jota koskevan hakemuksen voi tehdä vain Suomessa oikeustieteellisen tutkinnon suorittanut lakimies. Saamelainen maanomistaja purkuhakemusta ei voi tehdä ellei itse satu olemaan vaaditun tutkinnon suorittanut lakimies.

Suomen oikeusjärjestyksessä on turvattu tarkoituksenmukaiset ja tehokkaat menettelytavat maahan liittyvien vaatimusten ratkaisemiseksi myös siltä osin kuin on kysymys saamelaisten oikeuksista.
HE 264/2014

Voidaan perustellusti kysyä, onko Suomen oikeusjärjestelmässä tarkoituksenmukaista menettelyä saamelaisten maahan liittyvien vaatimusten ratkaisemiseksi, kun isojakolain 12 §:n tarkoittamaa isojakotoimituksen täydellisesti loppuunsaattamista ei ole koskaan toimitettu eikä kuulutettu toimitettavaksi.

Yleissopimuksen 14 artiklan 3 kohdan mukaan kansalliseen oikeusjärjestelmään on sisällytettävä tarkoituksenmukainen menettely kyseessä olevien kansojen maahan liittyvien vaatimusten ratkaisemiseksi.
HE 264/2014

Saamelaisten maa-oikeuksien osalta kysymys on omistusoikeuden loukkaamisesta, kun isojaossa on taloille määritettyjä maa-alueita ja tiluksia jätetty rekisteröimättä tiloihin kuuluvina maa-alueina ja tiluksina. Sen perusteella kiinteistörekisterilaki edellyttää sellaista instrumenttia, jolla kiinteistön rekisteritiedot saadaan vastaamaan kiinteistön

perustamiskirjaa silloin, kun rekisteröidyt maanmittaustoimitukset ovat ristiriidassa oikeuden tuomiolla vahvistetun kiinteistön perustamiskirjojen kanssa.

28 artikla Maahan ja veteen kohdistuvien oikeuksien turvaaminen

...

Valtiot varmistavat, että kansallisessa lainsäädännössä on asianmukaiset menettelytavat, joilla voidaan sitovasti vahvistaa saamelaisten oikeudet maahan ja veteen...

Missään tapauksessa oikeudenmukaisena ratkaisuna ei voida pitää sitä, että saamelaisten käräjäoikeuden tuomiolla vahvistettujen tilojen oikeudet maahan ja veteen vahvistettaisiin oikeudessa uudelleen toisenlaisina kuin ne on jo vahvistettu oikeuden tuomiolla. Ja kun oikeudet maahan ja veteen on jo oikeuden tuomiolla 1800-luvulla sitovasti vahvistettu, niin uudelle vahvistamiselle ei ole perusteita.

Kun saamelaisille ei ole annettu isojaossa mahdollisuutta osoittaa valtiota parempaa omistusoikeutta tilojen perustamiskirjojen määrittämiin maa- ja vesialueisiin, niin saamelaisilla ei ole maa- ja vesioikeuksien suhteen todellista oikeussuojaa. Saamelaisille ei ole annettu viranomaishallinnon taholta mahdollisuutta edes alkeellisimman prosessiperiaatteen, kuulemisen suhteen.

Määräyksessä on kysymys prosessilainsäädännöstä.
HE 264/2014

Juuri tämän kaltaisen valtioiden alkuperäiskansoja kohtaan harjoittaman epäoikeudenmukaisen kohtelun takia ILO:n alkuperäiskansasopimuksen nro 169 artiklan 14 määräykset on laadittu ja edellytetty valtioita ryhtymään aktiivisesti toteuttamaan alkuperäiskansojen maa- ja vesioikeuksien turvaamista. Elannon hankkimisen turvaavat maa- ja vesioikeudet ovat juuri niitä ihmisoikeuksia, jotka antavat perusteen alkuperäiskansojen perinteiseen asumiseen perustuville omistajanhallintaan ja asujanhallintaan perustuville alkuperäiskansaoikeuksille.

Saamelaissopimuksen artiklan 27 toinen momentti ei enää tunnusta saamelaisia alkuperäiskansaksi, vaan kuvailee saamelaisten omistajanhallintaan ja asujanhallintaan perustuvien omistus- ja käyttöoikeuksien syntyneen pitkäaikaisen perinteisen käytön perusteella valtioissa ikään kuin valtiot olisivat olleet ennen saamelaisia alueella, mikä ei historiallisen asiakirjanäytön perusteella ole totta. Myöskään kyseinen artikla ei tunnusta saamelaisten perinteistä asumista saamelaisalueella, vaan maa- ja vesialueiden perinteisen käytön.

Saamelaiset ovat valtioissa pitkäaikaisen maa- ja vesialueiden perinteisen käytön kautta luoneet kollektiivisen tai yksilöllisen omistus- tai käyttöoikeuden saamelaisalueilla.

Saamelaissopimuksen artiklan 27 tulee määritellä alkuperäiskansaoikeus kiinteistöoikeudellisena substanssina historiallisen asiakirjanäytön perusteella.

Saamelaisten omistajanhallintaan ja asujanhallintaan perustuvat maa- ja vesialueiden käyttöoikeudet tunnustetaan ja turvataan historiallisen asiakirjanäytön mukaisesti kiinteistöoikeudellisina alkuperäiskansaoikeuksina saamelaisten kotiseutualueella.

6) Säästösten muuttamisesta ottamalla huomioon saamelaisten alkuperäiskansaoikeudet

Alkuperäiskansaoikeuksien turvaaminen saamelaisille edellyttää perusoikeuksiin liittyvien kansallisten lakien muuttamista siten, että oikeudet turvataan sen mukaan kuin kansainväliset ihmisoikeussopimukset edellyttävät ne historiallisen asiakirjanäytön perusteella turvattaviksi.

Saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien turvaaminen edellyttää siis ainakin lakien: perustuslaki, isojakolaki (1925), kiinteistönmuodostamislaki, kiinteistörekisterilaki, Tenojoen korvauslaki, kalastuslaki, metsästyslaki, metsähallituslaki, poronhoitolaki, luonnonsuojelulaki, peruskoululaki ja saamelaiskäräjälaki

korjaamista, jotta saamelaisten alkuperäiskansaoikeudet voidaan turvata sitovalla tavalla. Sitova turvaaminen edellyttää sitä, että alkuperäiskansaoikeus määrittää yleisten oikeuksien turvaamisen osalta kansalaisoikeuteen rinnastuvana oikeutena saamelaisalueella sen mukaan kuin YK:n julistus tarkoittaa (6. artikla).

Alkuperäiskansaoikeus on saamelaisten kotiseutualueella kansalaisoikeuteen rinnastuva oikeus.

Sen mukaan perustuslaissa tulee olla säännös saamelaisten kotiseutualueen kansallisista kielistä.

Saamelaisten kotiseutualueella kansallisia kieliä ovat saame ja suomi.

Muiden aineettomien alkuperäiskansaoikeuksien turvaamisen perusteina ovat saamelaisalueella aidot kansalaisoikeudet. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella saamelaisten alkuperäiskansaoikeudet rinnastuvat muille ryhmille erityisinä oikeuksina turvattuihin oikeuksiin, jotka valtio voi yleissopimuksen 2. artiklan nojalla toteuttaa (vrt. perustuslaki 17 §).

Aineellisten oikeuksien problematiikka tulee ratkaista Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsätalouden tutkimuksen ja saamelaisten historiallisen asiakirjanäytön perusteella sen mukaan kuin saamelaisten kotiseutualueen kiinteistöt ovat muodostettu saamelaisten veromaista ja yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella olevasta maasta.

Lapinveromaan omistaminen edellytti lapinkylän asuinjäsenyyttä ja veronmaksua. (Oikeusministeriö (2006), Lapinmaan maa- ja metsätalouden tutkimus, s. 5)

Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsätalouden tutkimuksessa todetaan veromaiden omistajanhallinnan perustuneen lapinkylän asuinjäsenyyteen. Lapinveromaista muodostettiin (Utsjoella vuosina 1840-1853) kalastustiloja lähes 20 kpl ja (vuosina 1830-1850) perintöön perustuvia uudistiloja muutama. Kaikki kalastustilat olivat saamelaisten omistamia.

Yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella olevan maan käyttöoikeus on todettu lapinkylän asukkaiden muut poissulkevan käytön piiriin kuuluvaksi oikeudeksi, asujanhallintaan perustuvaksi käyttöoikeudeksi. Tätä oikeutta ei ole koskaan otettu

pois lapinkylien asukkailta, sillä lapinkylät on vaan mukautettu itsenäisen Suomen kiinteistöjärjestelmään rekisteriyksiköinä, kuten esim. Outakosken lohkokunta.

Korkein oikeus on tuomiossaan 1330/1984 linjannut epäsuorasti asujanhallinnan ulottuvuuden. Tuomion mukaan ”Kiinteistökohtainen erityinen oikeus kalastukseen ei myöskään voi ulottua koko kunnan alueelle.”.

Asujanhallintaan perustuva oikeus on kieltämättä erityinen oikeus, mutta ei etuus, joka oikeus koskee lapinkylän alueen kollektiivisluontoista käyttöä ja joka selvästikin perustuu lapinveromaan asukkuuteen. Kun Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsätalouden tutkimuksen todistamaa asujanhallintaa ei ole määriteltä kiinteistöoikeudellisena käsitteenä, niin se tulisi määritellä sen mukaan kuin sen merkitys on ollut saamelaisten perinnäistapojen mukaan.

Kruunun toimesta muodostettiin yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella olevasta maasta asutusreglementin 1749 nojalla uudistiloja sekä suomalaisille että saamelaisille, jotka muuttivat asumaan alueelle, Utsjoella varsinkin rajasulun 1852 takia. Nämä tilat rekisteröitiin kruunun uudistilajärjestelmään uudistiloina. Samoihin aikoihin (vuosina 1860-1862) mukautettiin myös saamelaisten kalastustilat kruunun uudistilakäytäntöön samanlaisella toimitusmenettelyllä.

Kun kiinteistöjen omistussuhde ei muuttunut, niin kalastustiloista mukautettujen uudistilojen ja perinnöllisten uudistilojen maa- ja metsätalouden perustuvat edelleenkin veromaiden omistajanhallintaan ja lapinkylän asujanhallintaan.

Yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella olevasta maasta muodostettujen uudistilojen maa- ja metsätalouden perustuvat kruunulta saatuaan vakaaseen hallintaoikeuteen ja asujan nautintaoikeuteen. Kruunun hallitsijaoikeus ei voinut uudistilaa perustettaessa muuttua omistajanhallinnaksi, koska sitä ei kruunullakaan ollut. Niin ikään muuhun kuin vakaaseen hallintaoikeuteen perustuvan maan käyttöoikeus saattoi perustua vain nautintaan, koska kruunullakaan ei ollut asujanhallintaan perustuvaa käyttöoikeutta. Muodostetulla uudistilalla ei voinut olla vahvempaa kiinteistöoikeudellista asemaa kuin oli maalla, josta se muodostettiin.

Kruununluontoisen tilan asukkaalla oli tilaan omistusoikeuden sijaan niin sanottu vakaa hallintaoikeus, josta osoituksena hänellä oli asukasoikeuspäätös ja sijoituskirja. (Jouko Sillanpää (2006), Ylä-Lapin isojaot ja saamelaisten maa- ja metsätalouden perustuvat)

Kruununluontoiset uudistilat ja kalastustiloista muodostetut uudistilat samastettiin maakirjassa ja samastamisen takia isojakotoimitus aiheutti anomaliaita tilojen kiinteistöoikeudelliseen asemaan. Saamelaisten kiinteistöjen asiakirjanäyttö kuitenkin korjaa tämän anomalian.

Hallitsijanhallinta rajoittaa luovuttamisen koskemaan vain nautintaa. Tämän on Korkein oikeus linjannut tuomiossaan 1330/1984 määritellessään muuhun kuin vesialueen omistukseen perustuvan kalastusoikeuden erityisperusteiseksi kalastusoikeudeksi. Tällainen kalastusoikeus voi olla luonteeltaan vain asujannautinta. Kun toimitus koski vain ns. valtion vesialueita, niin asujannautinta saattoi olla myös kansalaisennautinta (ns. jokamiehen oikeus), joka perustuu kansalaisuuteen eroten asujannautinnasta vain laajuuden suhteen.

Edellä olevasta käy ilmi, että maanmittauksen toimitusmiehet ovat sotkeneet epäoikeudenmukaisilla isojakotoimituksilla saamelaisten kiinteistöoikeudellista asemaa pääasiassa siitä syystä, että he eivät ole tunnustaneet saamelaisten perustuslaillista asemaa. Maa-alueen mielivaltaisella määräämisellä on ollut heijastusvaikutuksia vesirajankäyntiin ja vesipiirirajankäyntiin. Kiistämättä kiinteistöjärjestelmää on sotkettu saamelaisten maanomistajien vahingoksi perustamiskirjojen määrityksistä poikkeavilla mielivaltaisilla viranomaistoimituksilla.

Suomenkin sitoutuminen YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan julistuksen täytäntöönpanoon edellyttää isojakotoimituksessa saamelaisten jo 1800-luvulla oikeudessa vahvistettujen kiinteistöjen aineellisten maa-oikeuksien palauttamista rekisteröimällä kalastustiloista mukautetut kiinteistöt perustamiskirjojen mukaisesti.

1. Alkuperäiskansoilla on oikeus hyvitykseen tavalla, joka voi sisältää muun muassa palauttamisen, tai jos palauttaminen ei ole mahdollista, asianmukaiseen, oikeudenmukaiseen ja kohtuulliseen korvaukseen perinteisesti omistamistaan tai muutoin hallussa pitämistään tai käyttämistään maista, alueista ja luonnonvaroista, jotka on tuomittu menetetyiksi tai takavarikoitu, otettu haltuun tai vallattu tai joita on käytetty tai vahingoitettu ilman näiden kansojen vapaata ja tietoon perustuvaa ennakko-suostumusta.

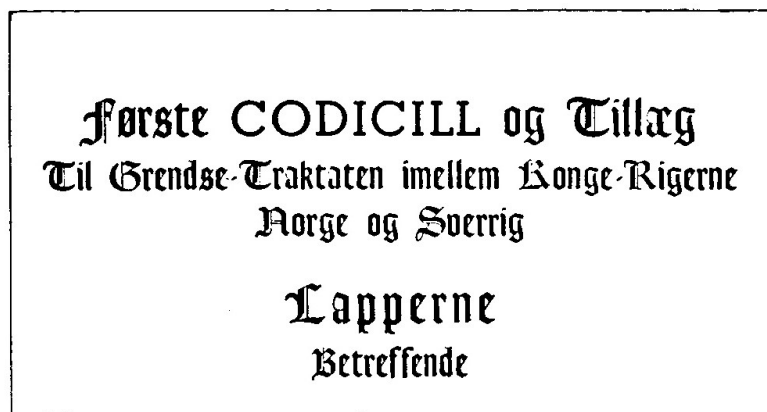
2. Jollei kyseisten kansojen kanssa vapaasti muuta sovita, korvaus suoritetaan laadultaan, kooltaan ja oikeudelliselta asemaltaan vastaavina maina, alueina ja luonnonvaroina tai rahallisena korvauksena tai muuna asianmukaisena hyvityksenä.

(YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista, 28 artikla)

Koska saamelaisten epäoikeuden kohtelu on realisoitunut kiinteistörekisterissä, niin kiinteistörekisteri tulee korjata vastaamaan Oikeusministeriön Lapinmaan maa-oikeudet-tutkimuksen tuloksia, saamelaisten talonkirjoja ja isojakotoimituksen, vesirajankäynnin ja vesipiirirajankäynnin aikana voimassa olleita ajantasaisia säädöksiä.

7) Saamelaisten perinteiseen asumiseen perustuvien tilojen kiinteistöoikeudellisen aseman huomioiminen kiinteistöjärjestelmässä

Vuonna 1751 solmitulla rajasopimuksella oli tärkeä rooli porojen paimentamisella elantonsa hankkineiden saamelaisten kiinteistöoikeudellisen aseman kannalta.

Grensetraktaten av 1751 mellom Danmark-Norge og Sverige-Finland har et tillegg, den såkalte Lappekodisillen, som tar sikte på å verne om reindriftsamenes næringsdrift i grensestrøkene og ferdsel over grensene. I dag gjelder slike bestemmelser bare for deler av Sør-Troms og Nordland. Etter den siste reinbeitekonvensjonen av 1972 har samer bosatt i Sverige adgang til å føre omkring 40.000 rein over grensen mot Norge om sommeren. Samer bosatt i Nordland fylke har rett til å føre ca. 10.000 rein til vinterbeite i Sverige.

Rajasopimus 1751 säilytti paimentajasaamelaisten tavan ylittää valtioiden (Tanska-Norja ja Ruotsi-Suomi) raja heidän muuttaessaan porotokkineen talvilaitumiltaan sisämaasta kesälaitumillensa rannikolle.

Kun sopimusvaltiot Norja, Ruotsi ja Suomi toteavat

– että jo 7 ja 18 päivänä lokakuuta 1751 solmitun rajasopimuksen lisäasiakirjassa (Lappikodisilli) luotiin puitteet rajat ylittävälle yhteistyölle ja vahvistettiin saamelaisten vanhan perinnäistavan mukaiset oikeudet,

niin on syytä kysyä, mille rajat ylittävälle yhteistyölle luotiin puitteet vuoden 1751 sopimuksella, ja mitkä saamelaisten vanhan perinnäistavan mukaiset oikeudet rajasopimuksella vahvistettiin, kun niitä ei ole tuotu julki.

Saamelaiset ovat harjoittaneet poronhoitoa paimentamalla 1500-luvulta alkaen. Vasta 1600-luvulla porotokat kasvoivat niin suuriksi, että tarvittiin erikseen talvi- ja kesälaitumia. Poropaimentolaisilla oli lapinkylien yhteismailla (allmenning) heille nimettyjä kesä- ja talvilaitumia (Esim. Bihtošjalggadas kesälaidunalueena, Leammašvárre talvilaidunalueena jne).

Olaus Magnusa diedut 1500-logus muitalit hui čiel-gasit ahte sápmelaččat dalle jo guodohedje bohccuid.

1600-logus lassánit čálalaš diedut boazodoalu birra. Čuohtejagi álggus omd. Julevu Sámi siiddaid bearrášiin eai lean gal vuossu galle bohcco, dušše čor-ragat.¹³⁵ Muhto čuohtelogu gaskkamuttu rájes gal lei

Aage Solbakk (2000), Ávjovári – Kárášjoga historjá 1553 - 1900

Kun rajan yli paimentaminen alkoi vasta 1600-luvulla porotokkien kasvettua niin suuriksi, että tarvittiin erikseen talvi- ja kesälaitumia, niin yli rajan paimentamista ei voida pitää vanhana perinnäistapana. Vanhaa perinnäistapaa on tarkasteltava kaikkien saamelaisten, siis myös lapinkylien saamelaisten kannalta eikä vain kiertävien paimentolaissaamelaisten näkökulmasta.

Siispä vuoden 1751 rajasopimusta, on tarkasteltava saamelaisten paimentolaisuuteen kuuluvaa rajanylitystä vanhemman perinnäistavan, odaalin kiinteistöjärjestelmän kannalta.

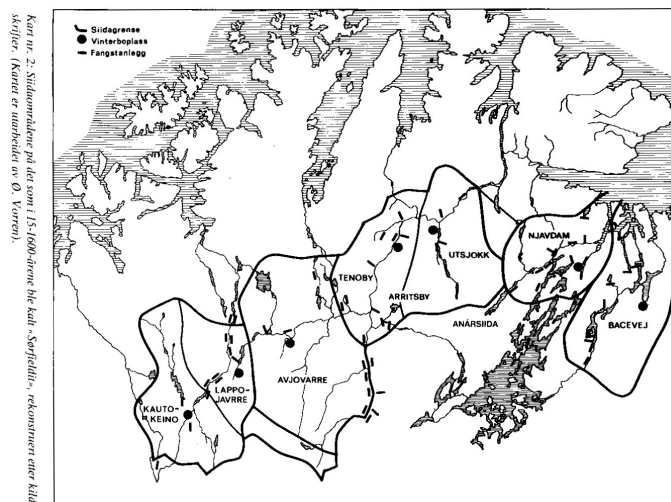
Lapinkylien kiinteästi asuvien perheiden tai sukujen omistamat alueet, joita sanotaan veromaiksi, olivat muita veromaita vastaan rajapaikoin ja yhteiskäytössä olevia alueita vastaan rajamerkein (urra) määritettyjä alueita. Lapinveromaakiinteistön asukkaalla oli odaaliin kiinteistönsä oikeus omistajanhallintaan rinnastuvan yksinomaisen asujanhallinnan perusteella. Lisäksi lapinkylän veromaakiinteistöjen asukkailla oli kollektiivinen asujanhallinta, lapinkylän hallinnoimiin (kotakäräjät, sohppar, sobbar, norraz, siidan isäntä, länsman) alueisiin.

Vuoden 1751 rajankäynnin yhteydessä, kun Ruotsi-Suomen ja Tanska-Norjan välinen raja vedettiin pitkin Tenojokea, merkittiin lapinkylien rajat ns. kuninkaankivillä Tenon rantaan, Arritsbyn (Utsjoki) ja Tenobyn (Juxby, Outakoski) rajakivi Kivikosken rannalle ja Arritsbyn ja Tanan (?) rajakivi Vetsikon kylän lähelle.

I de kildeskrifter som er anvendt her, fins ingen oppgaver over «råmerker» mellom Juxbys og Arritsbys siidaområder. Men ut fra et økologisk resonnement har en på kartet, fig. 2, trukket en grense (tynnere linje) som er den mest tenkelige, nemlig langs vannskillet mellom tilløpene til Juxbys del av Tanaelva og tilløpene til Ohcejohka som for Arritsbys del må ha vært det sentrale vassdrag.

Björn Aarseth (1989), Grenser i Sameland

Kartoihin piirretyt lapinkylien rajat eivät luonnollisestikaan ole tarkkoja, minkä Björn Aarseth myöntää selvityksessään rajoista Saamenmaalla.

Björn Aarseth (1989), Grenser i Sameland

Perheiden pyyntialueiden rajoista käytiin kantsaamelaisten kesken taisteluja. Tällaisista kantsaamelaisten taisteluista kertovat saamelaisten tarinat. Näyttää ilmeiseltä, että saamelaisia peuranpyytäjiä, jotka osasivat houkutella (juovssahit) porotokan pyyntiaitaukseensa (vuopman), pidettiin noitina.

N:o 18. "Pavus Nilas ja "Piittus" kaksi kuuluisaa noitaa kristillisen ajan alussa olivat muuttaneet itsensä peura-uroksiksi ja puskiivat siinä hahmossa kauheasti, kunnes eräs toinen noitamielinen Pola Vuola Jouna erotti ne toisistaan keihäin. Fellmanilla on tästä laaja kertomus nimellä "Pavus Nilas".

Lars Levi Laestadius (toim. Nilla Outakoski) 1994, Katkelmia Lappalaisten Mythologiasta

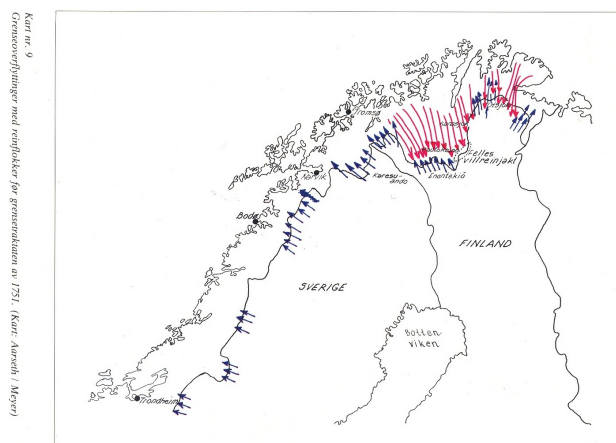
Myös lapinkylien rajoista taisteltiin, vaikka lapinkylillä oli vain hallitsijanhallintaan perustuva odaali kiinteistöoikeudellinen asema. Perimätiedon mukaan Tenobyn ja Ávjovárren lapinkylien isännät taistelivat lapinkylien rajalla sijaitsevan patopaikan hallinnasta niin rajusti, että molemmat saivat surmansa. Paikkaa kutsutaan nimellä Doarrebaš, mikä tarkoittaa tappelupaikkaa. Siidojen isäntien (Dánskka leansman) ruumiit haudattiin Nuvvukseen.

Saamelaisten ensimmäinen tarina viittaa siihen, että yksinomaiseen asujanhallintaan perustuva maa(- ja vesialueen käyttö)oikeus ei ole luotu ”perinteisen käytön kautta” vaan taistelemalla. Toinen tarina viittaa siihen, että kollektiiviseen asujanhallintaan perustuva lapinkylän yhteisten alueiden käyttöoikeuskaan ei ole luotu ”perinteisen käytön kautta” vaan taistelemalla.

Saamelaiset ovat valtioissa pitkäaikaisen maa- ja vesialueiden perinteisen käytön kautta luoneet kollektiivisen tai yksilöllisen omistus- tai käyttöoikeuden saamelaisalueilla.

Pohjoismainen saamelaissopimus, Oikeus maahan ja veteen, 27 artikla

Niinpä pohjoismaisen saamelaissopimuksen artiklan 27 toteamus ei perustu saamelaisten perimätietoon. Toteamus voi pitää paikkansa vain paimentajanhallinnan ja –nautinnan osalta. Kun lapinkylien asukkailla oli lapinkylän alueita koskeva muut poissulkeva käyttöoikeus, niin paimentajien talvilaitumien käyttöoikeus saattoi perustua vain lapinkylältä saatuun hallinta- tai nautintalupaan.

Björn Aarseth (1989), Grenser i Sameland

Björn Aarsethin nuolilla kuvailemat paimennusreitit kertovat suunnilleen talvi- ja kesälaidunalueiden sijainnista. Paimentajien hallinta- ja nautintaoikeuksista ei nähtävästi löydy historiallista asiakirjanäyttöä, jonka perusteella voitaisiin turvata paimentolaisille mahdollisuus saada kansallisen oikeusjärjestelmän kautta tunnustettua ja tuomiolla vahvistettua paimennusalueittensa paimentajanhallintaan tai –nautintaan perustuvat ”luodut maa- ja vesioikeudet”.

tunnustavat

– että valtioilla on erityinen vastuu, saamelaisten perinnäistapoja kunnioittaen, turvata saamelaisille todellinen mahdollisuus saada kansallisen oikeusjärjestelmän kautta tunnustettua ja tuomiolla vahvistettua luodut maa-alueet alueillaan

Sen sijaan lapinkylien saamelaisten metsästyksen, kalastuksen ja pienimuotoisen kotiporonhoidon motivoimaan perinteiseen asumiseen perustuva omistajanhallintaan rinnastuva yksinomainen asujanhallinta on maakaaren 1734 muotomääräysten mukaisesti vahvistettu veromaan omistajanhallintaan perustuvana oikeutena, joko kalastustilan tai perinnöllisen uudistilan perustamisen myötä.

Valtiot ryhtyvät toimenpiteisiin turvatakseen saamelaisten oikeuden niihin luonnonvaroihin, joita he ovat perinteisesti käyttäneet saamelaisalueilla ja mahdollisuudet käyttää näitä luonnonvaroja.

Valtiot varmistavat, että kansallisessa lainsäädännössä on asianmukaiset menettelytavat, joilla voidaan sitovasti vahvistaa saamelaisten oikeudet maahan ja veteen.

Pohjoismainen saamelaisopimus, Maahan ja veteen kohdistuvien oikeuksien turvaaminen, 28 artikla

Vain vilpitiön ja oikeudenmukainen kiinteistöjen järjestelmä voi turvata saamelaisten perinteiseen asumiseen perustuvat oikeudet. Nykyisen kiinteistöjärjestelmän pohjana on Oikeusministeriön Lapinmaan maa-alueet-tutkimuksen perusteella oikeushistorialliseen asiakirjanäyttöön perustuva kiinteistöjärjestelmä, jonka mukaan maa-alue oli vuoden 1751 aikoihin joko yksityiseen tilapohjaiseen omistukseen kuuluvaa maata tai yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella olevaa maata, kruunun maata. Veromaakäytäntö, joka oli seuraus saamelaisten odaalin ”kiinteistöjärjestelmän” aikaisesta maanjakotavasta, periytyi kruunun lainsäädäntöön ja tilajärjestelmään.

Saamelaisten veromaakäytäntöön perustuva kiinteistöjärjestelmä mukautettiin kruunun lainsäädäntöön vuoden 1734 muotomääräysten edellyttämällä tavalla. Yksityisen tilapohjaisen maan hallinta perustui omistajanhallintaan ja yksityisen tilapohjaisen maan ulkopuolella olevan maan hallinta hallitsijanhallintaan. Kun lapinkylillä ei ollut näyttöä yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella olevan maan omistusoikeudesta, vaan hallitsijanhallinnasta, niin kruunu otti lapinkyliltä itselleen hallitsijanhallinnan Kustaa Vaasan mahtikäskyllä.

Jos valtio haluaa kantaa erityisen vastuunsa ja turvata saamelaisille todellisen mahdollisuuden saada kansallisen oikeusjärjestelmän kautta tunnustettua ja tuomiolla vahvistettua luodut maa-alueet alueillaan saamelaisten perinnäistapoja kunnioittaen, niin silloin kiinteistöjärjestelmä tulee saamelaisten kotiseutualueella rakentaa sen mukaan kuin se on saamelaisten odaalin kiinteistöjärjestelmän mukaan ollut.

Vuodesta 1599 vuoteen 1751 asti lapinkylän alueiden hallitseminen kuului lapinkylille, jota johtivat lapinkylien isännät (Siiddaisit). Todisteena lapinkylien hallitsemisen (hallinnoinnin) järjestämisestä saamelaisten omaehtoisesta perinnäistavan mukaisesti ovat osoituksena lapinkylien isäntien valitsemisesta ja vaihtumisesta kertovat asiakirjat. Asiakirjoista päätellen lapinkylien hallitsijanhallinta siirtyi kruunulle vuodesta 1752 alkaen. Lapinkylien isäntien luettelo päättyy vuoteen 1752 ilmeisesti siitä syystä, että rajasopimus 1751 tuli voimaan. Paimentolaisilla kollektiivista

hallintoa ei ollut, sillä ”badjesiida” ei ollut hallinnollinen organisaatio, vaan pikemminkin yhteisnavettaan verrattava toimintamuoto ilman navetan omistusta.

Siiddaisidat 1599–1752

Jahki	Ávjovárri	Deatnu «TenoBy»	Ohcejohka	Guovdageaidnu
1599:	Nils Persson	Ivar Henriksson	Toria Geraldsson	Gerald Ackepfsson
1600:	Gunnar Persson	«	?	Giermund Mortensson
1601:	«	«	?	«
1602:	«	?	?	«
1603:	«	?	Torya Germundsson	«
1604:	Germund Persson	?	«	«
...				
1736:	«	«	«	«
1737:	«	Klemet Persson	Klemet Persson	«
1738:	«	«	«	«
1739:	«	«	«	«
1740:	Váilot diedut	«	«	«
1741:	Anders Toresson	«	«	«
1742:	«	«	«	«
1743:	«	«	Per Andersson Peri	«
1744–	«	«	«	«
1752:	«	«	«	«

Aage Solbakk (2000), Ávjovári – Kárášjoga historjá 1553 - 1900

Omistajanhallintaan rinnastuva yksinomainen asujanhallinta, kollektiivinen asujanhallinta sekä hallitsijanhallinta ovat Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet-tutkimuksen selvittämistä tiedoista päätellen olleet täsmällisiä kiinteistöoikeudellisia substansseja saamelaiden omaisuuden kiinteistöjärjestelmän aikana. Samoin on ollut veromaa täsmällisenä kiinteistöä tarkoittavana terminä.

Saamelaisalueen kiinteistöjärjestelmän käsitteellisen pohjan tulee olla Oikeusministeriön tutkimuksen perustelevan saamelaiden perinnäistapaan kuuluvien kiinteistöoikeudellisten käsitteiden mukainen:

Lapinkylän asukkaat: Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet-tutkimuksen tarkoittamat saamelaiden veromaista muodostettujen kiinteistöjen asukkaat

Kollektiivinen asujanhallinta: Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet-tutkimuksen tarkoittama lapinkylän asukkaiden muut poissulkeva lapinkylän alueiden käyttöoikeus

Yksinomainen asujanhallinta: Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet-tutkimuksen tarkoittamat saamelaiden veromaista muodostettujen kiinteistöjen asukkaat

Veromaakiinteistö: Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet-tutkimuksen tarkoittama yksityiseen tilapohjaiseen omistukseen kuuluvaa maa-alue

Kruunun maa: Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet-tutkimuksen tarkoittama yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella oleva maa-alue

Omistajanhallinta: Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet-tutkimuksen tarkoittama yksityiseen tilapohjaiseen omistukseen kuuluvan maa-alueen maakaaren 1734 muotomääräyksiin perustuva hallinta

Perinteinen asuminen: Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet-tutkimuksen tarkoittamassa veromaakiinteistössä asuminen, veromaasta muodostetussa kalastustilassa tai veromaasta muodostetussa uudistilassa asuminen

Paimentajannautinta: Lupa käyttää kulkemiseen yksityiseen tilapohjaiseen omistukseen kuuluvaa maata siirtyessään talvilaitumilta kesälaitumille tai kesälaitumilta talvilaitumille

Paimentajanhallinta: Lapinkylän antama lupa talvi tai kesälaitumen yksinomaiseen nautintaan (suvulle nimetyt alueet)

Kalastustila (fiskeläge tai fiskare läge): veromaasta muodostettu perinteiseen asumiseen perustuva yksinäistila (enstaka), jonka elannon hankkiminen perustuu kalastukseen

Kalavesi: yksinomaiseen asujanhallintaan perustuva vesialue määritellyn kiinteän pyydyksen käyttämisestä tai muunlaista määriteltä pyyntiä varten jne.

Kun vuoden 1751 jälkeen on asutusreglementin 1749 nojalla muodostettu uudistiloja ja muita erityisperusteisia kiinteistöjä saamelaisten kotiseutualueelle yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella olevasta maa-alueesta, niin saamelaisalueen kiinteistöjärjestelmässä tulee ottaa huomioon myös nämä kiinteistöt. Kiinteistön muodostamisen perusteella on merkitystä kiinteistön kiinteistöoikeudelliseen asemaan.

Veromaista muodostettujen kalastustilojen ja perinnöllisten uudistilojen kiinteistöoikeudellinen asema perustuu siihen asemaan, joka niillä oli yksityiseen tilapohjaiseen omistukseen kuuluvasta maasta kiinteistöksi muodostettaessa. Myöhemmin asuttamisen tai muun erityisen syyn takia muodostetuilla kiinteistöillä ei voi olla samanlaista kiinteistöoikeudellista asemaa, mikä johtuu siitä, että hallitsijanhallinta ei voi muuttua kiinteistöä muodostettaessa omistajanhallintaan rinnastuvaksi yksinomaiseksi asujanhallinnaksi, vaan esim. vakaaksi asujanhallinnaksi, koska lapinkylien saamelaisilla on ollut tuohon maahan Oikeusministeriön tutkimuksen todistama kollektiivinen asujanhallinta. Saamelaisten kalastustilojen ja perinnöllisten uudistilojen asukkaiden kollektiivista asujanhallintaa ei ole valtion toimesta koskaan ulosmitattu, ja niin kauan kuin sitä ei ole tehty, ei vakaa asujanhallinta voi muuttua omistajanhallinnaksi.

Saamelaisalueen kiinteistöt ovat siis veromaaperusteisia tiloja ja erityisperusteisia tiloja,

Veromaaperusteiset tilat (maakaaren 1734 muotomääräykset)

- 1) saamelaisten veromaista muodostetut perinnölliset uudistilat
- 2) saamelaisten veromaista muodostetut kalastustilat

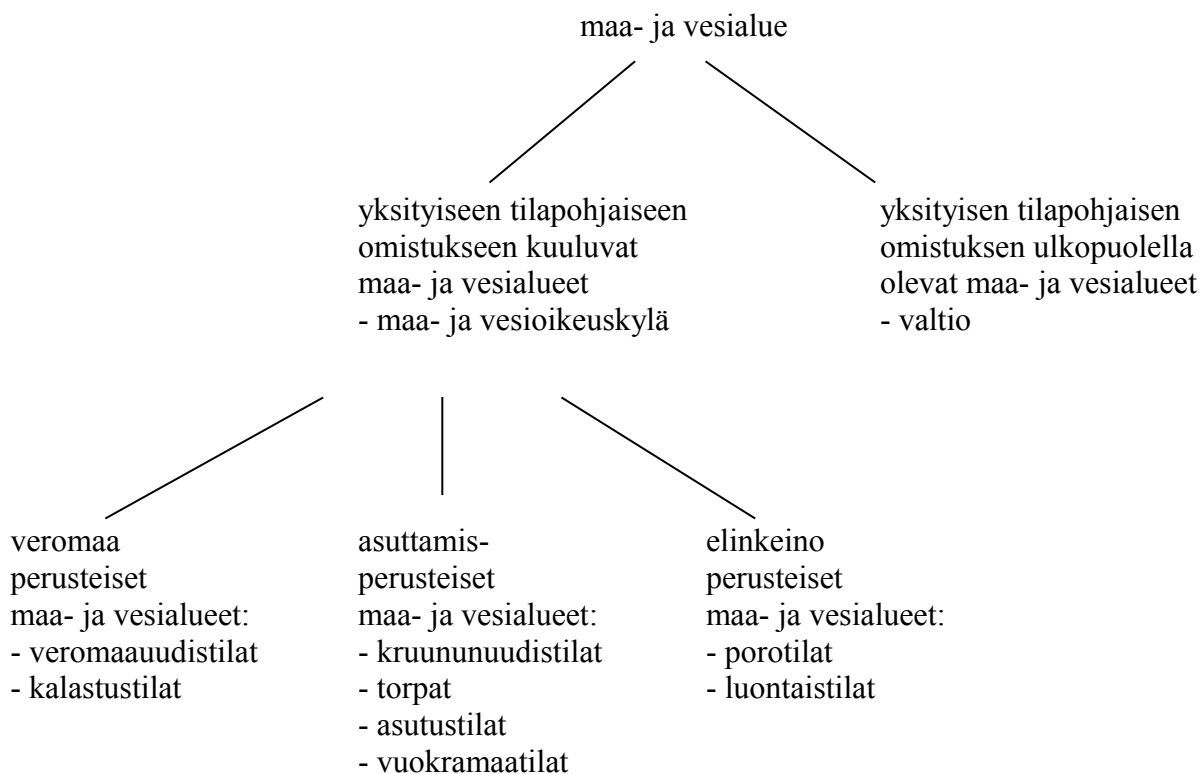
Asuttamisperusteiset tilat

- 3) kruunun uudistiloja (asutusreglementti 1749),
- 4) kruununmetsätorppia (senaatin määräys 1874)
- 5) asutustiloja (maanhankintalaki (396/1945)
- 6) vuokratiloja (eräiden vuokra-alueiden lunastamisesta maalaiskunnissa annettu laki (361/1958)

Elinkeinoperusteiset tilat

- 7) porotiloja (porotilalaki (590/1969)
- 8) luontatiloja (luontaiselinkeinolaki (610/1984).

Niinpä kiinteistöjärjestelmä saamelaisalueella on korjattava vastaamaan asiakirjanäyttöä ja tosiasiallisia kiinteistölogiikan perusteita. Kun veromaaperusteiset tilat on 1800-luvulla mukautettu kruunun uudistilajärjestelmään uudistiloina, niin tuossa mukauttamisessa, johon ovat kuuluneet kiinteistön katselmus, toimituskirjan vahvistaminen oikeuden tuomiolla ja rekisteröinti (merkitseminen maakirjaan) ei ole loukattu Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja vesioikeudet-tutkimuksen mukaan saamelaisten perustuslaillista oikeusasemaa eikä veromaakiinteistöjen kiinteistöoikeudellista asemaa. Niinpä kiinteistöjärjestelmä on korjattava siten, että kiinteistörekisteri korjataan vastaamaan saamelaisten kalastustiloista uudistiloiksi mukautettujen uudistilojen ja perinnöllisten uudistilojen perustamiskirjoja, ja että kiinteistöjärjestelmän rakenne saadaan vastaamaan asiakirjatodellisuutta.

Kaavio 1. Saamelaisen perinnäistavan mukaisen kiinteistöjärjestelmän rekisteriyksiköt

Saamelaisten kotiseutualueen kiinteistölainsäädännön tulee ratkaista Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja vesioikeudet-tutkimuksesta vedettävät erityissäännökset, kuten alkuperäiskansaluoentoisten saamelaisten veromaaperusteisten tilojen omistajanhallinnan ja asujanhallinnan siirtymistä, lunastamista, yms. koskevat ongelmat.

On selvää, ettei alkuperäiskansaoikeus voi siirtyä millään oikeudellisella menettelyllä muulle kuin toiselle alkuperäiskansan jäsenelle. Alkuperäiskansaoikeuksia ei ole mahdollista myöskään lunastaa valtion toimesta.

Isojakotoimitus on asiakirjojen valossa muiden kuin veromaaperusteisten kiinteistöjen osalta oikeudenmukaisesti täytäntöön pantu. Esim. kalastusoikeudet eivät voi olla kruununuudistiloille eivätkä muillekaan ns. valtion maista perustetuille tiloille oikeuksia, vaan etuuksia.

Kaikki tilat ja ne organisaatiot, joilla on kiinteistöoikeudellinen asema saamelaisten kotiseutualueella tulee siirtää saman kiinteistöjärjestelmän rekisteriyksiköiksi. Esim. paliskunnalla on poronhoitolain kautta kiinteistöoikeudellinen asema, mutta kiinteistöoikeudellinen asema koskee vain elinkeinoperusteista kollektiivista nautintaa. Paliskunta joutuu toimimaan saamelaiskäräjien alaisuudessa, koska elinkeinoperusteisen kiinteistön oikeudet, elinkeinokulttuurin harjoittaminen, on alistettu kieltä ja kulttuuria koskevalle itsehallinnolle.

Maa- ja vesioikeudellisten kylien muodostaminen hallitsijanhallintaan perustuvana kiinteistörekisteriyksikkönä näyttää tarpeelliselta sen johdosta, että sen enempää omistajanhallintaan perustuvilla kiinteistön omistajilla kuin muillakaan kiinteistöjen hallintaoikeuksien omistajilla ei ole edunvalvontaelintä, jolla olisi tasavertainen kiinteistöoikeudellinen asema suhteessa valtion hallitsijanhallintaan.

Rekisteriyksiköiden numeroinnin tulee noudattaa kaavion 1 maanjakojärjestelmää.

8) Lopuksi

Sen johdosta, että pohjoismainen saamelaissopimus koskee myös muiden saamelaisten maanomistajien oikeuksia kuin vain paimentolaiselinkeinoa harjoittavien maanomistajien oikeuksia,
ja sen johdosta, että maa-oikeutemme perustuvat yksityiseen tilapohjaiseen omistukseen kuuluvista maista muodostettujen tilojen perustamiskirjoihin eikä yksityisen tilapohjaisen omistuksen ulkopuolella olevasta maasta perustettujen tilojen perustamiskirjoihin,
ja sen johdosta että saamelaiskäräjillä ei ole toimivaltaa antaa lausuntoa saamelaisten maanomistajien puolesta,
ja sen johdosta, että pohjoismainen saamelaissopimuksen täytäntöönpano esitetyllä tavalla loukkaisi perustuslaillisia oikeuksiamme,
ja sen johdosta, että pohjoismainen saamelaissopimus loukkaa tilojemme kiinteistöoikeudellista asemaa,
sen johdosta, että osa pohjoismaisessa saamelaissopimuksessa käytetyistä ilmauksista on vilpillisiä ja totuudenvastaisia,
...
esitän Oikeusministeriön Lapinmaan maa-oikeudet-tutkimuksen (2006) ottamista historiallisen asiakirjanäytön kaltaiseksi todistusaineistoksi maa-oikeuksiemme turvaamiseksi YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan julistuksen tarkoittamalla tavalla.

Spárasulnjárga 26.1.2017

Arvi Hagelin, eläkeläinen

Osoite: Tenontie 3882, 99980 Utsjoki

(Julkinen jakelu)

HUOM! Kaikki kalastustilojen omistajat olivat saamelaisia.